

Mokslinė konferencija „Dailės kūrinys – istorijos šaltinis“

Lietuvos kultūros tyrimų instituto Sakralinio meno paveldo skyrius 2013 m. gruodžio 4 d. surengė mokslinę konferenciją „Dailės kūrinys – istorijos šaltinis“. Šiuo renginiu norėta sutelkti istorikus bei menotyriminkus ir atkreipti dėmesį į dailės kūrinio, kaip istorijos šaltinio, problematiką. Tikėtasi apsarstyti, ką mokslas apibrėžia terminu *istorijos šaltinis* ir kokie dailės kūriniai jais laikytini, kokiais atvejais dailės kūrinys tampa šaltiniu, kokio pobūdžio informaciją jis gali teikti ir kokios vertės ji gali būti. Konferencijos organizatoriai per ilgametę Lietuvos dailės paveldo tyrimų praktiką ne kartą yra susidūrę su kūriniais, meniniu požiūriu nebūtinai išskirtiniais, tačiau turinčiais didelę istorinę vertę. Įsitikinta, kad, kaip teigiama konferencijos kvietime/programoje: „Dailės kūrinys yra autentiškas tam tikros epochos produktas ir reliktas, teikiantis įvairiopus, ne tik ikonografinės, informacijos istorijos mokslui“.

Renginyje dalyvavo dvylika pranešėjų – Lietuvos kultūros tyrimų instituto, Vilniaus dailės akademijos, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto ir Lietuvos istorijos instituto mokslininkų bei doktorantų. Pranešimuose buvo pristatyta daug ir pakankamai įvairios bei naujos tyrimų medžiagos – kalbėta apie gotikinę architektūrą, bizantinę tapybą, barokinius antkapius, bažnytinius indus ir XVII–XVIII a. genealogiją, XX a. baldų dizainą, suvenyrines lėles ir krikščionybės jubiliejaus atminimo ženklus. Nepaisant tyrinėjamų objektų įvairovės ir

atsižvelgiant į konferencijos organizatorių iškeltus klausimus, pranešimus buvo galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes. Didžiausią sudarė pasisakymai, nagrinėjantys vaizdinių šaltinių specifiką, t. y. atskleidžiantys, kokia istorinė informacija gali slypėti dailės kūrinyje, iliustruojantys, kaip šias žinias galima „perskaityti“ ir kokios vertės jos gali turėti „grynosios“ istorijos mokslui. Tokiu atveju tyrimo atspirties tašku paprastai buvo pasirenkami dailės kūriniai arba jų grupės, ir analizuojama juose pavaizduota arba užrašyta istorijai reikšminga informacija. Tarp tokių pranešimų minėtinas dailėtyrininkės Giedrės Mickūnaitės pranešimas „Bizantinė tapyba Trakuose ir antroji pietų slavų įtakos banga“, kuris klausytojus nuo pablukusių Trakų bažnyčios freskų likučių sudėtingais tapybos technologijos ir ikonografinės analizės keliais nuvedė į svariai pagrįstas išvadas, jog dabartinės Serbijos teritorijoje egzistavusios Moravos tapybos mokyklos atstovai kartu su Dečanų vienuolyno abato Grigorijaus Camblako svita atvyko į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę ir dirbo Vytauto Didžiojo dvare. Agnė Railaitė-Bardė auditorijai atvėrė menkai pažįstamą, istorijos ir dailėtyros paribyje įsiterpusį genealoginių medžių ir schemų kūrybos reiškinį, atskleidė XVII–XVIII a. LDK kilmingųjų genealogijų vizualizacijoje slypinčių istorinių žinių ir reikšmių įvairovę. Dalios Vasiliūnienės pranešime „Liturginiai indai ir reikmenys – ikonografiniai ir rašytiniai

istorijos šaltiniai“ buvo atkreiptas dėmesys į Lietuvos katalikų bažnyčiose išlikusių liturginių indų ir altorių reikmenų donacinius įrašus, herbus, ikonografines detales ir gamintojų įkalus, aptartas tiesiogine ir perkeltine prasme juose „užrašytų“ žinių pobūdis ir patikimumas. Dailėtyrininkė Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė pristatė menotyros požiūriu marginalinę kūrinių grupę – XX a. mėgtas kurti etnografines lėlių kompozicijas ir pabandė išsiaiškinti, ką byloja šių suvenyrų populiarumas Lietuvoje ir Europoje.

Antrą, mažesnę, konferencijos pranešimų grupę sudarė tyrimai, kurių atspirties tašku buvo vienas ar kitas istorinis faktas, o pranešėjai koncentravosi į jo galimus atspindžius vizualiniuose šaltiniuose. Vidmanto Jankausko intereso centras buvo XII a. statyta Gardino Koložos cerkvė, o tyrimo objektu istorikas pasirinko ganėtinai gausią šią cerkvę vaizduojančių XIX a. atvaizdų grupę, atveriančią palaipsniui griūvančios cerkvės nykimo ir bandymų ją gelbėti istoriją, kartu kalbančią apie „tam tikrus paminkloauginės minties raidos aspektus“. Konferencijos organizatorė Skirmantė Smilingytė-Žeimienė savo pranešime „Atminimas didžio jubilejaus, arba kaip lietuviai pasitiko XX amžių“ priminė reikšmingą viso katalikiško pasaulio įvykį ir pristatė jį įamžinusių, bet lig šio mokslininkų dėmesio nepelnusių atmini-

mo ženklų gausybę. Pateiktos medžiagos pagrindu svarstyta, „kokią žinių siuncia minėti artefaktai“ ir kiek svarbos jie turėjo lietuvių kalbos teisių ir tautinės savimonės įtvirtinimui.

Reikia pridurti, kad daugelis konferencijoje skaitytų pranešimų netiesiogiai priminė ir vizualiųjų šaltinių – nykstančių dailės kūrinių išsaugojimo problemą, o tiesiogiai ir atvirai apie tai kalbėjo istorikė Aldona Prašmantaitė, pristatydama Vilniaus Rasų kapinėse sovietmečiu numestus ir lig šiol apleistus tiek meniniu, tiek istoriniu požiūriu nepaprastai reikšmingus evangelikų reformatų ir evangelikų liuteronų XVII–XX a. antkapinius paminklus iš sunaikintų šio tikėjimo išpažinėjų kapinių Vilniuje. Pranešimas sukėlė diskusijų audrą, nukrypusią į nedovanotinas Lietuvos istorinės atminties ir paminkloaugos sistemos spragas.

Apibendrinant galima teigti, kad konferencijoje „Dailės kūrinys – istorijos šaltinis“ buvo pristatyta tiek istorijos, tiek ir dailėtyros mokslui įdomių bei reikšmingų pranešimų, o jų visuma pateikė kai kuriuos atsakymus į renginio organizatorių keliamus klausimus. Belieka tikėtis, kad vėliau pasirodysiantis konferencijos medžiagą pristatantis leidinys bus solidus pareiškimas ir paskata deramai įvertinti šią nepaprastai įdomią ir reikšmingą istorijos šaltinių grupę.

DALIA VASILIŪNIENĖ